

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ПРАЦІВНИКІВ МЕДИЧНОЇ СФЕРИ

Хлєстова С. С.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри медичної біології*

Вінницький національний медичний університет імені М. І. Пирогова

вул. Пирогова, 56, Вінниця, Україна

orcid.org/0000-0001-7888-2427

lana231279@gmail.com

Ключові слова: *вибір професії, медична освіта, фахівці медицини, фахова практика, професійна кваліфікація, медичні послуги та консультація.*

Стаття присвячена проблемі професійного самовизначення майбутніх фахівців медичної сфери. У статті розкрито суть специфіки професійної діяльності працівників медичної сфери, охарактеризовано місце та роль професії медика для суспільства, висвітлено й обґрунтовано особливості професійного самовизначення майбутніх працівників медичної сфери. Проаналізовано сучасні підходи вітчизняних і зарубіжних учених досліджень у різних наукових аспектах. Розкрито науковий психолого-педагогічний зміст і структуру професійного самовизначення працівників медичної сфери. Визначено головні завдання професійного самовизначення майбутніх працівників медичної сфери, які стануть дороговказом: правильності та чіткості підтвердження щодо професійного вибору здобувача; уточненні професійної кваліфікаційної спрямованості здобувача теоретичного чи хірургічного напрямку; створенні планів щодо професійного розвитку, удосконалення та їх реалізації. Установлено, що процес професійного самовизначення фахівця перебуває в тісному зв'язку з його соціалізацією. Сучасне динамічне суспільство сколихнуло всі верстви населення, особливо молодь, перед якою повстає вибір майбутньої професії та реалізація задуманих життєвих планів. Молоде населення нашої держави не зможе досягнути задуманого професійного успіху без здобуття освіти в навчальному закладі. Молодь має знати ще зі школи про те, що до спеціалістів медицини з вищою освітою відносять лікарів, провізорів, фармацевтів, які мають виконувати свої професійні обов'язки у призначенні лікування відповідно до своєї спеціальності. Середній медичний персонал не має права призначати лікування, має право лише виконувати певні маніпуляції щодо призначень лікаря. Основне пріоритетне завдання закладів освіти – ще з перших курсів навчати та давати знання здобувачам, формувати професійні навички та спеціальні вміння, сприяти формуванню життєвої орієнтації та професійної підготовки особистості як майбутнього фахівця. Сучасна система освіти має надавати всі належні умови та всіляко сприяти у процесі професійного самовизначення майбутніх фахівців. Тому подальші перспективи вивчення проблеми професійного самовизначення будуть відображені в педагогічних дослідженнях із лікарями медико-психологічного профілю.

PECULIARITIES OF PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF FUTURE WORKERS IN THE MEDICAL FIELD

Khlietova S. S.

*Candidate of Science in Pedagogy, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Medical Biology
National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya
Pirogov str., 56, Vinnytsya, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7888-2427
lana231279@gmail.com*

Key words: *choice of profession, medical education, medical specialists, professional practice, professional qualification, medical services, consultation.*

The article is devoted to the problem of professional self-determination of future specialists in the medical field. The item reveals the essence of the specifics of the professional activity of medical workers, characterizes the place and role of the medical profession in society, and highlights and substantiates certain features of the professional self-determination of future medical workers. Modern approaches to domestic and foreign scientific research in various scientific aspects are analyzed. The scientific psychological and pedagogical content and structure of professional self-determination of workers in the medical field are disclosed. The main tasks of professional self-determination of future workers in the medical field have been determined, which will become a guide in correctness and clarity of confirmation regarding the professional choice of the applicant; clarification of the professional qualification orientation of the applicant in the theoretical or surgical direction; creation of plans for professional development, improvement and their implementation. It was established that the process of professional self-determination of a specialist is closely related to his socialization. Modern dynamic society has shaken all segments of the population, especially young people, who had faced the choice of a future profession and the implementation of their life plans. The young population of our country will not be able to achieve the intended professional success without obtaining an education in an educational institution. Young people should be aware from school that medical specialists with higher education include doctors, pharmacists, and pharmacists who must fulfill their professional duties in prescribing treatment by their specialty. The average medical staff does not have the right to prescribe treatment they only have the right to perform unquestionable manipulations regarding the doctor's appointments. The main priority task of educational institutions right from the first courses is to teach and give knowledge to students, to form professional skills and special abilities, and to promote the formation of life orientation and professional training of an individual as a future specialist. The modern education system should provide all the necessary conditions and contribute in every possible way to the process of professional self-determination of future specialists. Therefore, further prospects for studying the problem of professional self-determination will reflect in pedagogical studies with medical and psychological doctors.

Постановка проблеми. Умови модернізації вищої медичної освіти, яка останнім часом відбувається в Україні, вимагають навчально-професійних змін у фаховій підготовці здобувачів-медиків. Події на Сході України, пандемія COVID-19 і повномасштабне військове вороже вторгнення в нашу країну докорінно змінили професійні вимоги до

працівників медичної сфери. Тому в сучасному суспільстві активно зростає потреба у свідомому, відповідальному виборі та визначенні медичної професії, створенні власного освітньо-професійного шляху.

Проблемою є те, що перед сучасною молоддю українського суспільства після закінчення

навчання в загальноосвітній школі відкривається широкий невідомий шлях самостійного життя та водночас шлях професійного вибору майбутньої професії. Майбутнім здобувачам, які обирають медичний заклад вищої освіти для навчання та здобуття професії лікаря в такий динамічний час пандемії та повномасштабної війни, дуже важко зрозуміти всі труднощі, з якими доведеться зіткнутися в їхньому студентському житті. Проте для досягнення поставленої мети в обранні професії медика не варто зважати на тернистий шлях, бо професія медичного працівника нині та в майбутньому вкрай необхідна нашому українському суспільству.

Професійна діяльність працівників медичної сфери характеризується як цілісна система охорони здоров'я, яка маніпулює кадровим складом і реальними потенційними можливостями щодо забезпечення медичних потреб населення країни в повному обсязі. Вид такої професійної діяльності прийнято називати водночас мистецтвом і наукою. Професія медика завжди вимагала та вимагає певних специфічних знань, здобутих і напрацьованих десятиліттями, уміння застосувати їх у своїй практичній діяльності, безперервно вдосконалювати набуті вміння, навички та систематично підвищувати рівень професійної кваліфікації. Не забувати також про психолого-педагогічні методи, які вивчали під час викладання гуманітарних дисциплін і законів, у яких були висвітлені біологічні, медичні, соціальні, фізичні явища людського організму.

Одним із головних показників оцінки загального розвитку держави вважається належний рівень не лише теоретичності знань медика, а й технічного оснащення професії та матеріального забезпечення [5].

Відповідно до ст. 3 Конституції України життя та здоров'я громадян визначається державою як найвища соціальна цінність. У разі погіршення, часткової або цілковитої втрати здоров'я людина звертається до медичного працівника та в повному обсязі довіряє йому. Тому специфічність особливостей значущості й унікальності професійної діяльності медичного працівника кардинально відрізняється від інших.

Першочергового значення набуває професійне самовизначення майбутніх працівників медичної сфери, яке розвивається за деяких особливостей, допомагає сформувати особистість майбутнього фахівця медичної сфери, свідомо готового до виконання своїх професійних обов'язків, до систематичного оновлення професійних знань і умінь, до вдосконалення фахової кваліфікації, до професійної мотивації й особистого зростання.

Саме через професійне самовизначення, а згодом і через зростання зацікавленості майбутнього

працівника медичної сфери в результатах його роботи підвищуються мотивація та продуктивність праці фахівця [2, с. 5].

Професійне самовизначення майбутніх працівників медичної сфери набуває першочергової пріоритетності через міжнародні стандарти, дотримання яких нині вимагає суспільство. Сучасний працівник медичної сфери повинен бути компетентним і мобільним, мати ціннісні орієнтації щодо збереження та зміцнення здоров'я населення. Підтвердженням цього є нормативно-правові документи, у яких регламентується освітній процес медичних закладів вищої освіти: закони України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Основи законодавства України про охорону здоров'я» (2018 р.).

Аналіз досліджень та публікацій. Питання професійної підготовки та професійного самовизначення майбутніх працівників медичної сфери всебічно досліджували Д. Алфімов, О. Бондаренко, Г. Васянович, Ю. Вороненко, О. Дубесанюк, Л. Дудікова, О. Горай, І. Зязюн, В. Кремень, М. Лісовий, Ю. Остраус, С. Поплавська, Л. Примачок, І. Радзівська, С. Сисоєва, Я. Цехмістер, З. Шарлович, О. Якімова та багато інших.

За науковими твердженнями видатних учених М. Бахтіна, Л. Божович, Л. Виготського, П. Шавіра, професійне самовизначення особистості вважається результатом складних психолого-педагогічних процесів, які сприяють пошуку та сприйняттю інформації, роздумів, міркувань, переживань тощо; професійне самовизначення – це основа самоствердження людини як фахівця в суспільстві. Наукова психолого-педагогічна сутність, зміст і структура професійного самовизначення працівників медичної сфери ґрунтовно вивчалась В. Болучевською, М. Гінзбургом, О. Гуменюк, І. Кузнецовою, В. Мілаковою, Н. Пряжниковим, О. Рудою, С. Тихолаз.

Процес професійного самовизначення фахівця тісно пов'язаний із його соціалізацією, як зазначає Д. Фельдштейн. Основну увагу вчений зосереджує на соціальному аспекті професійного самовизначення ще в юнацькому віці. Це пов'язано з тим, що основою такого тривалого процесу є розвиток і формування визначеної соціальної позиції особистості, перед якою постала умова вибору життєвої дороги та майбутньої професії [4].

Незважаючи на значну кількість психолого-педагогічних досліджень видатних вітчизняних і зарубіжних учених щодо проблеми професійного самовизначення фахівців окремих професій, проблема професійного самовизначення працівників медичної сфери все ж таки потребує більш ґрунтовного висвітлення.

Мета статті – розкрити суть специфіки професійної діяльності працівників медичної сфери,

охарактеризувати місце та роль професії медика для суспільства, висвітлити й обґрунтувати деякі особливості професійного самовизначення майбутніх працівників медичної сфери.

Виклад основного матеріалу. Працівники медицини – це фахівці-професіонали, які здобули вищу медичну освіту, мають відповідну спеціалізацію та кваліфікацію, мають право призначати лікування, а також фахівці із середньою медичною освітою, які безпосередньо надають медичну допомогу у сфері медичного обслуговування.

Головними завданнями медичної діяльності є надання медичної консультації, медичних послуг і медичних утручань, які за своїм змістом відрізняються від інших видів діяльності. Професійна робота фахівців медичної сфери виконується на законних підставах і характеризується специфічними трудовими функціями. Щоб виконувати спеціалізовану роботу, працівники медичної сфери мають обов'язково здобути середню або вищу медичну чи фармацевтичну освіту, пройти надалі спеціальну фахову підготовку, перепідготовку, яка буде відповідати єдиним кваліфікаційним вимогам. Підтвердженням кваліфікації вважаються диплом і сертифікат спеціаліста.

Професійне визначення та професійний успіх здобувачів медичних закладів освіти, а згодом працівників медичної сфери, можливості їх подальшого працевлаштування та професійного зростання значно залежить від умов навчально-виховної роботи навчального закладу.

У дослідженні особливостей професійного самовизначення майбутніх працівників медичної сфери варто приділити увагу тлумаченню даного поняття. Серед наукових визначень багатьох українських і зарубіжних учених ми не побачили чіткого розуміння поняття «професійне самовизначення». Проте більшість науковців схиляються до тлумачення поняття «професійне самовизначення» як процесу здійснення вибору, основою якого є самоаналіз особистісних можливостей суб'єкта та зіставлення їх із вимогами майбутньої професії, а продовженням цього процесу є час, який складається з етапів тривалості зовнішніх умов, індивідуальні особливості суб'єкта [1, с. 816].

Система медичної освіти та вищої медичної освіти потребує вдосконалення не лише в навчальному процесі, а й у приділенні уваги викладачів-кураторів академічних груп професійному самовизначенню здобувачів, яке буде слугувати надалі професійному зростанню та самореалізації майбутніх працівників медичної сфери. Роль медичних закладів вищої освіти полягає в освоєнні майбутньої професії відповідної спеціалізації та професійного становлення особистості кваліфікованого медика. Перелік навчальних дис-

циплін, які викладаються на першому та другому курсах медичних університетів, дає можливість здобувачу в повному обсязі вчасно зорієнтуватись і самовизначитись у правильності вибору майбутньої професії, свідомо активізуватись щодо професійної позиції через набуття теоретичних знань, практичних умінь і навичок.

Саме на перших курсах навчання в медичних закладах освіти відбуваються усвідомлення й адаптація до подальшого навчання. Колишній випускник школи має суттєво перебудувати свої уявлення про професійне навчання, звички та поведінку в умовах закладу вищої освіти, на нових засадах формувати власну професійну самоорганізацію та самовизначеність [3, с. 286].

Головними завданнями професійного самовизначення майбутніх працівників медичної сфери мають стати:

- визначеність і чітке підтвердження правильності професійного вибору здобувача;
- уточнення професійної кваліфікаційної спрямованості здобувача теоретичного чи хірургічного напрямку;
- створення планів щодо професійного розвитку, удосконалення та їх реалізації.

Розвиток професійного самовизначення особистості як майбутнього фахівця медицини не відбувається онтогенетично, не існує природно – це тривалий процес, який охоплює соціальні та психолого-педагогічні умови для його формування та становлення. Специфіка професійної теоретичної та практичної діяльності працівників медичної сфери багатогранна. Вона характеризується наданням як соціально-психологічних, так і лікувально-профілактичних послуг.

Контингент пацієнтів і клієнтів, яким надається медична та лікарська допомога, також специфічний. Умови праці з такими хворими дуже часто спричиняють погіршення психічного здоров'я медичного персоналу закладів охорони здоров'я, із часом спостерігається явище професійного вигорання працівників медичної сфери [7, с. 115].

Перелічені вище проблеми майбутніх працівників медичної сфери виникають тому, що є проблема невідповідності обраного фаху професійної діяльності психологічній готовності особистості та покликанню, а це значить, що здобувач не сам обрав майбутню професію, а, як часто буває, її порадили батьки або друзі. Саме через професійно-орієнтаційну незрілість у майбутній професійній діяльності постають значні труднощі, втрачається професійна мотивація [2].

Сутність професійного самовизначення майбутнього фахівця полягає саме в детермінанті його професійного становлення. Отже, професійне самовизначення здобувача вважається не тільки стадією професійного становлення, але є

його основою в безперервному процесі набуття особистістю сенсу своєї майбутньої професійної діяльності, допомагає ставити та реалізовувати заплановані цілі, ухвалювати креативні рішення під час виконання професійних завдань, індивідуально мислити у клінічних ситуаціях, які траплятимуться в повсякденній практиці.

У суспільстві всіх часів існування праця фахівців медичної сфери вважається однією з найголовніших, бо основою її є забезпечення здоров'я населення країни, яке зумовлює соціальну стабільність нації. Незалежно від віку, охорона здоров'я кожної людини – це одне із пріоритетних завдань кожної держави. Медична галузь є найважливішою галуззю соціальної сфери України, що налічує тисячі медичних установ, у яких працює персонал.

Праця медичних фахівців охоплює безліч обов'язків, які вимагають ефективного виконання, кваліфікаційної допомоги та догляду за пацієнтами. Особливістю такого взаємозв'язку є визначення рівня професійної готовності та дієздатності медичного працівника, адже професійна діяльність працівників медичної сфери характеризується специфікою через складність і тривалість роботи [6, с. 131].

Медичний працівник має бути розвинений усебічно, мати великий і багатий досвід, рефлексувати його, бути готовим морально та психологічно, медичний працівник – це не професія, яку ти отримав, це покликання, яким ти живеш. Тому в медичній сфері мають працювати люди, які обрали професію за покликанням душі та серця.

Професійне самовизначення особистості як майбутнього фахівця варто вважати важливою складовою частиною процесу його становлення та розвитку, тому що такий процес у житті кожної особистості характеризується усвідомленням

важливих зовнішніх і внутрішніх чинників у правильному виборі майбутньої професії й осмисленні життєвого потенціалу. Процес професійного самовизначення молоді має деякі складнощі, зумовлені включенням особистості в соціум, засвоєння нею соціально-життєвих і професійних норм як майбутнім фахівцем, професійних цінностей і якостей, професійних настанов і правил професійної поведінки тощо.

Під час навчання в університеті навчальним планом передбачена фахова практика, де є для здобувача всі належні умови для переконання у правильності вибору професії медика. На фаховій практиці здобувач (майбутній медичний працівник) має унікальну можливість опанувати цілу низку практичних методів, прийомів і маніпуляцій, які безпосередньо направлені на майбутню практичну діяльність медика. Щоденна робота та специфіка медичної професійної діяльності пов'язані з постійним емоційним напруженням, тривалим зануренням у проблеми пацієнтів і клієнтів. Тому майбутній працівник медичної сфери повинен вчасно зрозуміти ще на першій фаховій практиці, чи зможе він працювати в таких умовах і подолати такі психологічні бар'єри.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямі. Отже, реальне пізнання специфіки професійної практичної діяльності працівника медичної сфери, набуття або відсутності нових професійних знань і кваліфікаційного досвіду під час проходження першої фахової практики мають стати дороговказом у формуванні професійного самовизначення здобувачів медичних закладів вищої освіти. Подальшими перспективами нашого дослідження буде поетапне вивчення проблеми професійного самовизначення лікарів медико-психологічного спрямування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і гол. ред. : В. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Особливості мотиваційної діяльності медичних працівників охорони здоров'я, шляхи оптимізації : методичні рекомендації / укл. : В. Чорна та ін. Вінниця : ТВОРИ, 2022. 44 с.
3. Савчин М., Василенко Л. Вікова психологія : навчальний посібник. 2-ге вид., доп. Київ : Академвидав, 2011. 368 с.
4. Фельдштейн Д. Людина в сучасному світі: тенденції та потенційні можливості розвитку. Москва ; Воронеж : Вид-во Московського психолого-соціального інституту ; НВО «Модек», 2008. 15 с.
5. Франчук В. Місце, роль і значення лікарської професії в умовах сучасного українського суспільства. *Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України*. 2017. № 3 (73). С. 35–41.
6. Хлестова С. Проблеми професійного розвитку майбутніх фахівців медицини в сучасних психолого-педагогічних дослідженнях. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 49 (2). С. 130–133. DOI: 10.32843/2663-6085/2022/49.2.26
7. Burnout in mental health professionals and the measures to prevent it / V. Chorna et al. *Georgian Medical News*. 2021. № 1 (310). P. 113–118. URL: https://www.geomednews.com/Articles/2021/1_2021/113-118.pdf

REFERENCES

1. Busel V.T. (2005). Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod. i dopov.) [A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language]. Irbp. 1728 p. [in Ukrainian].
2. Chorna V.V., Koroleva N.D., Serebrennikova O.A., Gumeniuk N.I., Makhniuk V.M., Matviychuk M.V. (2022). Osoblyvosti motyvatsiinoi diialnosti medychnykh pratsivnykiv okhorony zdorovia, shliakhy optymizatsii: metodychni rekomendatsii [Peculiarities of motivational activity of health care workers, ways of optimization: methodical recommendations]. Vinnytsya. 44 p. [in Ukrainian].
3. Savchyn M.V., Vasylenko L.P. (2011). Vikova psykholohiia : navch. posib. [Age psychology : teaching manual]. 368 p. [in Ukrainian].
4. Feldshtein D.I. (2008). Liudyna v suchasnomu sviti: tendentsii ta potentsiini mozhlyvosti rozvytku [Man in the Modern World: Trends and Potential Opportunities for Development]. Voronezh : Edition of the Moscow Psychological and Social Institute, Modeks. 15 p.
5. Franchuk V.V. (2017). Mistse, rol i znachennia likarskoi profesii v umovakh suchasnoho ukrainskoho suspilstva [The place, role and significance of the medical profession in the conditions of modern Ukrainian society]. *Herald of social hygiene and health care organization of Ukraine*. Vol. 3 (73). P. 35–41 [in Ukrainian].
6. Khliestova S.S. (2022). Problemy profesiinoho rozvytku maibutnikh fakhivtsiv medytsyny v suchasnykh psykholoho-pedahohichnykh doslidzhenniakh [Problems of professional development of future medical specialists in modern psychological and pedagogical research]. *Innovative pedagogy*. Vol. 2 (49). P. 130–133 [in Ukrainian].
7. Chorna, V., Makhniuk, V., Pshuk, N., Gumeniuk, N., Shevchuk, Yu., & Khliestova, S. (2021). Burnout in mental health professionals and the measures to prevent it. *Georgian Medical News*. Vol. 1 (310). P. 113–118 [in Georgia].